

UITLEG EN VERKONDIGING Delden 5 mei 2019
Misericordia Domini dr. Otto Mulder

Lezingen Jeremia 32:32-41 en Lukas 24:35-48

Gemeente van Christus,

Twee zondagen gaat het volgens het leesrooster over de Emmausgangers. Ook vandaag. Het slot van de herkenning aan tafel en de verschijning aan de leerlingen en de opdracht om uit te gaan vanuit Jeruzalem, de wijde wereld in, alleen nog niet, want ze moeten bekleed worden met de kracht uit de hoogte. Dat kan niet anders zijn dan de Heilige Geest die over hen zal worden uitgestort.

Lukas beschrijft dat ze 50 dagen in de stad blijven, precies 7 weken van 49 dagen en de 50ste dag is dan het begin van de gemeente van Christus, die zich overal ter wereld als kerk manifesteert.

Het eerste deel van het verhaal is het meest bekend. Twee mannen zijn te voet onderweg naar een dorp ongeveer 6 km van Jeruzalem verwijderd, Emmaus. Als je met zijn beiden wandelt, dan wordt er meestal veel besproken.

Zo te gaan is van grote therapeutische waarde, het scheidt vriendschap, want vertrouwelijkheid is voorondersteld. Zij praten over wat is gebeurd in Jeruzalem. Jezus' kruisdood, heeft veel tweeg gebracht. Messiaanse verwachtingen waren er vele. Elke groep in Judea en Galilea had een eigen opvatting over de realisering van het Koningschap van God.

De Zeloten verlangden naar de bevrijding van de Romeinse bezetting.

De Sadduceeën wilden rond de tempel alles stabiel houden, ook als was de functie van de hogepriester discutabel wat de Zadokitische afkomst betreft

en het feit dat een Edomiet als Herodes de tempel tot de grootste en fraaiste gebouw in het gehele Romeinse rijk verwerkelijkt in een recordtijd.

De Essenen bij de Dode Zee gesitueerd bij Qumran en hun aanhangers in het gehele land verwachten een gewelddadige ondergang van deze verdorven aardse tempel, die een slechte afspiegeling was van de hemelse tempel waar Ezechiël van droomde en het in een visioen voor zich zag men dit alles beschreef in de laatste hoofdstukken van zijn profetenboek hfdst. 40-48. Zij kenden ook de Messias verwachting met twee invullingen, een messiaanse hogepriester en een politieke leider.

De Farizeeën hadden weer een ander beeld van het Koninkrijk en een Messias die het volk terug zou brengen naar Mozes en de profeten. Er was een groep die de letter van de Tora wilde volgen en een groep die de uitleg bij de tijd wilde en de mondelinge overlevering wilde waarborgen, zoals later gebeurde in Mischna en Talmoed. Jezus is verwant aan de groepering naar het idee van Hillel dat de Tora in het leven gestalte moest krijgen.

De gedachte van een lijdende Knecht zoals Jesaja beschreef in hfdst. 53 was vreemd. In de kringen van de armen, de nederigen, die leden onder het juk van alle belastingen was hiervoor zeker oog.

De twee onderweg leefden in de hoop dat Jezus, de Nazarener, een man die profeet was, machtig in woord en werk voor God, zoals Jezus leeft.

Bij controle door de leerlingen bleek het graf inderdaad leeg te zijn.

Het verhaal is boeiend omdat een derde gaat oplopen met hen, die dit alles blijkbaar niet kent. Kleopas, een van de twee, stelt hem een kritische vraag of hij dan misschien de enige is die niet weet wat er in Jeruzalem heeft plaatsgevonden, de kruisdood, de begrafenis en de opstanding van Jezus.

Jezus legt hen dan de Schriften uit, Tora en de profeten, over wat er over de lijdende Messias is gezegd. De wonden van het kruis, die Jezus toont, zijn overtuigend voor Thomas en de 11 overgebleven leerlingen.

De evangelist gaat op dit bewijs vanuit de Schriften verder door met de beide getuigen onderweg naar Emmaus.

We lezen vandaag het tweede deel. De ontmoeting met de Opgestane en de verschijning. De toonzetting is kritisch. Want evenals Thomas in het Evangelie naar Johannes is ook bij Lukas een bewijsvoering nodig. Daarvoor heb je twee getuigen nodig. Beiden dringen er bij de derde man die met hen optrok te blijven en met hen te gaan eten, de nieuwe dag was aangebroken. Er staat: de dag was reeds gedaald. De zon was onder. Volgens de Tora schiep God in deze donkerheid als eerste scheppingsdaad het licht, dat de duisternis overwint. Een kosmisch gebeuren waar we met ons zonnestelsel in een immens grote kosmos een minuscuul klein onderdeel van zijn. We weten dit nu de Hubble telescopen het heelal breed uit verkennen en sinds heel kort nu ook een zwart gat hebben vastgelegd. We spreken over miljoenen lichtjaren en een expansie van het heelal waar geen einde aan lijkt te komen.

In het verhaal van Lukas zijn er nog geen hemelstaarders (zie Handelingen 1) in beeld, wel twee getuigen die gastvrij zijn en een onbekende aan tafel uitnodigen. Hij breekt het brood en dan opeens is daar de herkenning. Dit is geen vreemde maar het is de Heer! Op dat moment van herkenning verdwijnt Jezus uit hun midden.

Zij keren dan ijlings terug naar Jeruzalem en spreken hierover met de 11 leerlingen en hun verhaal sluit aan bij de verschijning aan Simon Petrus.

Er is dus een grote twijfel over de presentie van de Opgestane, die gestorven is en begraven naar Joodse ritueel, door Jozef van Arimathea in een nieuw rotsgraf waar een rolsteen voor is geschoven ter beveiliging.

Dit verhaal is door vele kunstenaars uitgebeeld. Rembrandt schilderde dit gebeuren vaak. Je ziet dan drie aan tafel zitten. De stralende Jezus in het midden. En de twee elk aan een kant. Door de eeuwen heen is dit het traditionele beeld. Rembrandt wilde in 1648 daarin verder gaan om zijn verbeelding van de werkelijkheid zichtbaar te maken. De Opgestane is geschilderd als een jonge Joodse man, die stralend in het middelpunt in het licht staat met zijn drieën achter de tafel.

Maar 20 jaar eerder legde hij in zijn eerste schilderij over de ontmoeting met Jezus een ander accent. De compositie is in 1628 dan bepaald door de vreselijke schrik van de twee wandelaars en Jezus zien we *en profiel* in het donker terwijl het licht op tafel schijnt. De tafelschikking is hier geheel anders, Jezus zien we in het donker zitten tegenover de doodsbanne Emmausgangers.

Rond 1630 was de synode van Dordrecht bijeen en daar werd natuurlijk volop gesproken over de presentie van de levende Heer, de Opgestane in ons midden.

Ook Jan Steen schilderde deze ontmoeting van de twee Emmausgangers met de Opgestane. Meestal is Jan Steen bekend van het chaotische, goede leven, van de dolle pret in de kroeg, de bruiloft en op straat. Hoe schilderde hij de twee Emmausgangers.

De twee zitten naast elkaar achter de tafel, de een diep peinzend, de ander ziet de vogeltjes vliegen. Ze worden bediend door een vrolijke herbergierster en een jonge dienstknecht. Je mist hier Jezus. Jan Steen loste dit op zijn gelaat links hoog achter het bovenlicht van de deur vaag af te beelden als een geestverschijning, die vanuit de hoogte neerziet op de twijfelende wandelaars, die nadeken over wat is geschreven.

Deze beide bekende Nederlandse schilders zijn rond de Synode van Dordrecht actief. In deze eerste vergadering van de protestantse kerk in Nederland komt de essentie van de Reformatie naar voren hoe je denkt over de Opgestane in ons midden. Jan Steen zou gemakkelijk als Arminiaan kunnen gelden, want wijkt af van het vaste patroon. Rembrandt daarentegen koos meer voor Gomarus en prins Maurits en hij kiest de veilige weg van de orthodoxe lijn van zekerheid.

De gekruisigde was het centrum van de verzoening tussen God en mens. De Opgestane is een lastig probleem voor een schilder om af te beelden. Twijfel was uit den boze en hoe kun je concreet denken over de presentie van Christus in ons midden?

Met de Roomse oplossing was dit vraagstuk ingekleurd door de eeuwenoude transsubstantiatieleer. Dit is mijn lichaam, *hoc est corpus meum*... Het brood nam de gedaante van Christus aan. Door elke zondag deel te nemen aan de mis had men deel aan de gemeenschap van Christus. De hostie was heilig. En wordt nog altijd bewaard in de ark, het allerheiligste plekje op het hoogaltaar in de kerk.

Dit was voor Calvijn te veel. Zo kon het geheimenis niet beleefd worden. Hij wilde maandelijks het Heilig Avondmaal vieren. Brood is voor hem gewoon brood van de bakker. Alleen in en door de Geest moeten wij weten dat wij delen in

de gemeenschap van de gekruisigde en de opgestane Heer. Het sacrament werd door de kracht van de Heilige Geest werkelijkheid. Zo is de Heer in ons midden.

Er is dus veel meer aan de hand dan je op het eerste gezicht zou zeggen.

Het tweede deel van het verhaal is opeens uiterst belangrijk.

In het breken van het brood en de herkenning hier is de priester/ de predikant de representant van Christus die het heilige brood uitdeelt. In de protestantse kerk is het nu volop in discussie of alleen een beroepen universitair geschoold predikant dat moet doen, zoals de Kerkorde voorschrijft, of dat een verruiming mogelijk is, nu er meer moderne vormen van kerk-zijn zijn toegestaan om de kerk bij de tijd te houden.

Het sacrament is een heilige act, maar een preek is dat ook. De Bijbel is in onze kerk Gods Woord. De Bijbel is oorspronkelijk in het Hebreeuws en het Grieks geschreven. Vandaar de zware nadruk op de grondtalen. Ik geef zelf 32 jaar les in Hebreeuws in Almelo, voorheen ook aan Windesheim Zwolle en aan de Open Universiteit. Ik zal hiervoor dus blijven pleiten

Christus is in dit kader het levende Woord, en de preek is het gesproken Woord, dat uitleg behoeft.

In deze drieslag gaf Karl Barth zijn Kirchliche Dogmatik met meer dan 10 dikke delen uiterst beknopt weer. Het Sola Scriptura, is de basis voor de Sola gratia en de Sola fides, in orthodoxe kring aangevuld met Sola Christi.

Alle nadruk komt daarmee te liggen op de Gekruisigde gestorven voor onze zonden... dat is geloof, maar geloven is ook bepaald door de Opgestane Heer. Pasen zijn we voorbij!!

Lukas lezen helpt ons verder. Aan de tafel met de twee Emmausgangers is Jezus de tafelheer, hij breekt het brood spreekt de zegen uit, en reikt hun het brood aan. Zij herkennen hem en hun ogen werden geopend en zij verstaan de Schriften. Ook Jeremia die de impasse doorbreekt in een spannende tijd door concreet een akker aan te kopen. Na de herkenning verdween Jezus uit hun midden in Emmaus. De twee gaan naar Jeruzalem naar de elf.

En dan als ze in Jeruzalem hun verhaal hebben gedaan en alles uiteengezet staat Jezus opeens in hen midden en zegt: Vrede zij u!!

De elf leerlingen zijn ontzet, hevig verschrikt, en ze meenden een geest te zien, te aanschouwen. Jan Steen neemt dit thema op in zijn schilderij. Belangrijk is dat hier het Griekse werkwoord *theoreeo* wordt gebruikt. Ons woord theorie is er van afgeleid. Hun verstand werkt. Het is theorie, en het klopt niet met de werkelijkheid. Maar de twee hebben ook een andere ervaring, hun hart was brandend in hen. Zij keken dus met de ogen van hart.

Jezus vraagt de elf waarom ze zo ontzet zijn. *Ik ben het!!*

Hij toont dan zijn doorboorde handen en voeten.

Betast mij zegt hij! En jullie weten dat een geest geen vlees en bloed heeft, zoals je ziet dat ik wel heb. Waarom laat je de twijfel opkomen in je hart?

Het gaat dus om de zienswijze. Vandaar dat schilders als eerste tegen dit probleem oplopen.

Als ze dit horen zijn ze zo blij en gelukkig dat ze nog niet kunnen geloven en ze blijven in hun verwondering steken.

Dan eet Jezus de geroosterde vis, die als bewijs wordt aangevoerd voor hun ogen.

Jezus komt echter terug op zijn woorden, op het Woord!! Hij legt opnieuw de Schriften uit, wet en profeten en hierbij ook de Psalmen, het belangrijkste boek van de Geschriften, die toen nog niet waren afgesloten als canoniek.

Hij opent hun verstand. *Ik ben het!*

Christus' presentie, de uitleg van de gehele Schriften, de wonden van de Gekruisigde, de levende HEER, die als persoon, als *nefesh*, een begrip dat in het Grieks meestal met ziel wordt vertaald. Hier wordt de totaliteit van de persoonlijkheid bedoeld, die de levende is, herkenbaar aan zijn stemgeluid, aan zijn houding, zijn handelen, zijn gelaat, zijn wonden, zijn zienswijze, zijn kennis van de Schriften en de traditie, zijn wijze van eten, alles wat de mens tot de ander maakt. .

Hij legt uit dat de Christus moest lijden en ten derde dag weder opstaan van de doden. In zijn naam volgt dan de prediking van de vergeving van zonden aan alle volken, te beginnen in Jeruzalem. Maar ze moeten nog wachten, 50 dagen tussen Pasen en Pinksteren, dagen die heilzaam zijn om te weten dat we dit alles kunnen vatten dankzij de krachtwerking van de Heilige Geest.

Gemeente... en de schilders, hoe zijn die verder gegaan? Velen kiezen voor de traditionele benadering. Een Amerikaanse schilderes deed het anders.

Zij zag de twee Emmausgangers voor zich uit lopen, druk in gesprek met elkaar over de betekenis van de kruisdood, over de visie op de Messias, de lijdende knecht, waar Jesaja over sprak, over de betekenis van het licht dat de duisternis verdrijft en de dood overwint. Over het leven waarin Jezus deelt en in ons midden is. Die wij moeten hem horen zeggen: *Vrede met u!!*

Bij het vieren van het Heilig Avondmaal, doen wij dat ook, na de aanroeping van de Heilige Geest, door elkaar de hand te geven, omdat we een zijn in Christus. Dat is een heilige zaak voor de gemeente, die bij de tijd wil zijn.

En Jezus??

Zij beeldt Jezus af als de derde die met de twee Emmausgangers meeloopt, present is. Alleen door de contouren, de dunne lijnen voor de omtrek aan te geven en de ruimte niet in te vullen. U en ik mogen en kunnen daarom onze ogen gebruiken en met ons hart zeker weten: *Ik ben met u*. Een zekerheid die enkele in geloofsvertrouwen te vatten is.

Paulus zegt het zo in Romeinen 8:18

Ik ben er zeker van dat het lijden van de tegenwoordige tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid, die over ons geopenbaard zal worden.

De Emmausgangers zijn voor ons voorgangers, wij zijn mensen onderweg, totdat....

Wij hebben leeftocht voor onderweg,

1. Met het geloof in de levende Heer, in zijn kruisdood en zijn opstanding en verheerlijking,
2. in het sacrament van brood en wijn, in het geschreven Woord de Bijbel, in de verkondiging elke zondag opnieuw,
3. in het gebed om God in Christus' naam aan te roepen in lof en dankzegging, ook in onze diepste nood,
4. in het lied om te zingen, om samen te zingen, met de kinderen en de oudsten, met alle generaties,
5. om in zijn Geest in alle vrijheid te delen in de gemeenschap van de kerk, door te geven voor een kerk die ook hier Delden het oudste gebouw is, dat de tijd doorstaat, totdat....
6. Ja totdat.... alles in allen zal zijn.

AMEN